Qajeelfama Buâ€™uuraa Asmaaâ€™a wa Sifaata-Kutaa 5

Description

Rabbii keenya Kan nu uumee, nu sooru, nu obaasu fi qananii keessaa alaatin nu qananiiseef faaruu fi galanni hundi haa taâ€™u. Warroonni darban akkana jechaa turan â€œ**Kullu maa khaxara bibaalika fallahu bikhilaafi zaalika- wanti sammuu kee qaxxaamuru hundi, Rabbiin faallaa wanta saniiti.**â€• Kana jechuun Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa Tokkicha fakkaataa wayitu hin qabneedha. Wanta sammuu namaa qaxxaamuruun gonkumaa wal hin fakkaatu. Qajeelfama Buâ€™uuraa asmaaâ€™a wa sifaata osoo ilaallu kunoo mata-duree garmalee barbaachisaa taâ€™e irra geenye jirra. Gargaarsa, eeggumsa fi ikhlaasa Mawlaa irraa kajeelaa mee itti haa fufnu.

Qajeelfama Buâ€™uuraa 8ffaa: Sifaata yommuu mirkaneessan wantoota dhoowwaman lama irraa bilisa gochuun garmalee barbaachisaadha: 1ffaa-Tamsiil (Fakkeessu), 2ffaa-Takyiif (akkaata dubbachuu)[1]

Tamsiil jechuun sifaanni (amaloonni) Rabbii sifaata (amaloota) uumamtootaatiin wal fakkaatan jedhanii amanuudha. Fakkeenyaf, beekumsi fi dandeetti Rabbii subhaanahu beekumsa fi dandeetti uumamtootatin wal fakkaata jechuu. Yookiin Beekumsi, Dandeettin, dhageettin, argituun Isaa akka beekumsa, dandeetti, dhageetti, argituu uumamtootatiâ€• jedhanii amanuu. Daliila (ragaa) shariâ€™aa fi sammuutiin amantiin akkanaa baaxila (soba).

Ragaa shariâ€™aa irraa jecha Rabbii subhaanahu wa taâ€™aalaa eerun ni dandaâ€™ama: â€œ**Wanti Isa fakkaatu tokkollee hin jiru.**â€• (Suuratu Ash-Shuura 42:11) **â€œQixxaatan (fakkaatan) tokkollee Isaaf hin jiru.â€•** (Suuratu Al-Ikhlaas 114:4)

Ragaa sammuus karaa adda addaatin dhiyeessuun ni dandaâ€™ama:
1ffaaâ€“ Khaaliqaa fi uumamtoota jidduu garaagarummaan Zaata akka jiru sirritti kan beekkameedha. Zaataan erga gargar taâ€™anii sifaataniis gargar taâ€™uun ni barbaachisa. Sababni isaas, wanti amalaan (sifataan) ibsamu hundi amala isaaf malu qaba. Akkuma amaloota uumamtoota irraa ifa taâ€™utti. Uumamtoonni akkuma zaatan gargar taâ€™an amalli hunda isaanitu garagara. Fakkeenyaaf, humni gaalaa humna mixiitiin (dagandaatin) wal hin fakkaatu. Uumamtoota jidduu garaagarummaan jiru erga ifa taâ€™ee, Uumaa fi uumamtoota jidduu garaagarummaan jiru baayâ€™ee guddaa fi garmalee addaan fagoodha.

2ffaaâ€“ akkana jechuun ni dandaâ€™ama: Khaaliqni gara hundaan guutuu taâ€™e akkamitti sifaata Isaa keessatti makhluuqa (uumamaa) hirâ€™uu fi kan isa guututti hajamuun wal fakkaataa? Amantin kuni haqa Khaaliqaa hirâ€™isuu malee wanta biraa taâ€™uu dandaâ€™aa? Dhugumatti kan guutuu taâ€™e wanta hirâ€™uu taâ€™een wal fakkeessun hirâ€™uu isa taasisudha.

3ffaaâ€“ Uumamtoota keessatti wanta maqaaleen walitti galan garuu haqiiqaa fi akkaataan isaanii garagara taâ€™e ni argina. Namni harka akka qabu ni argina. Garuu harki isaa akka harka arbaati miti.

Ammas, humni isaa akka humna gaalaati miti. Maqaan walitti haa galanii malee haqiiqaan isaanii garagara. Kunis harka, sunis harka; kunis humna sunis humna. Garuu isaan jidduu akkaataa fi haalan garaagarummaatu jira. Kanarraa kaâ€™uun, maqaadhaan walitti galuun haqiiqaan walitti galuu hin barbaachisu. (Kana jechuun wanti tokko maqaan yoo wal fakkaate haqiiqan (maalummaan) isaanii wal fakkaata jechuu miti. Namnis harka qaba, fardis harka qaba. Garuu harki namaa fi fardaa wal hin fakkaatan. Jecha â€œHarkaâ€• jedhu nama fi fardaaf haa fayyadamnu malee harki isaan lamaanii garagara. Kanaafu, haqiiqaan amalaa uumamtoota jidduu jiru garagara erga taâ€™e, haqiiqaan sifaata Khaaliqa fi makhluuqa jidduu jiruu baayâ€™ee garagara. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aala harka lama akka qabuu Qurâ€™aanaa fi hadiisa sahiih taâ€™an keessatti dhufee jira. Garuu harki Isaa harka uumamtotaatiin gonkumaa wal hin fakkaatu.)

Takyiif jechuun immoo namni sifaata mirkaneessu sifaanni Rabbii akkana akkana jiran jechuun amanuudha. Jecha biraatin akkaataa sifaata dubbachuudha. Namni akkaata sifaata dubbatu (takyiif godhuu), â€œRabbiin akkanatti dhagaha, akkanatti arga, akkanatti gara samii gadi aantu buâ€™aâ€• jedhe dubbachuudha. Ragaa shariâ€™aa fi sammuutin kuni amanti baaxila taâ€™eedha. **Ragaa shariâ€™aa** irraa jecha Rabbii oltaâ€™aa dhiyeessun ni dandaâ€™ama:

وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِۦ عِلْمٌ ۚ إِنَّ ٱلسَّمْعَ وَٱلْبَصَرَ وَٱلْفُؤَادَ كُلُّ
أُو۟لَٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْـُٔولًا ﴿٣٦﴾

â€œ**Waan beekumsaa isaa hin qabnees hin hordofin. Dhugumatti, dhageettin, argituu fi qalbiin, kuni hundinuu isa irraa ni gaafatamu**.â€• Suuratu Al-Israa 17:36

Aayah tana ilaalchise Ibn Abbaas ni jedha:wanta hin beekne hin dubbatin. Aalimni Qataadah jedhamus ni jedha: wanta hin argine â€œargee jiraâ€• hin jedhin, wanta hin dhageenye dhagayeâ€• hin jedhin, wanta hin beekne â€œnan beekaâ€• hin jedhin. Rabbiin kana hundarraayyu is gaafata[2].

Akkuma beekkamu akkaataa sifaata Gooftaa keenyaa ilaalchisee beekumsa hin qabnu. Sababni isaas, Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aala waaâ€™ee sifaata Isaa nutti beeksise jira, garuu akkaataa sifaata kanniini nutti hin beeksiisne. Kanaafu, akkaataa sifaata Isaa dubbachuun wanta beekumsa itti hin qabne hordofuu fi wanta guutumatti hin beekne dubbachu taâ€™a.

Ragaan sammuu immoo:
1-Akkaataa sifaata wanta tokkoo karaalee sadan kanniin qofaan beekkama: Takkaa zaata isaa beeku, takkaa wanta isaan wal fakkaatu beeku takkaa immoo odefannoon dhugaa isarraa dhufuu. Akkaata sifaata Rabbii ilaalchise karaaleen sadan kunniin hunduu kan hin jirreedha. Kana jechuun zaatni Isaa akkam akka taâ€™e hin beeknu, wanti Isaan wal fakkaatu tokkollee hin jiru; odeefannoon dhugaa akkaata sifaata Isaa nutti himus hin dhufne. Kanaafu,akkaataa sifaata dubbachuun soba (baaxila).

2-Ammas akkana ni jenna: akkaata akkamii sifaata Rabbii oltaâ€™aaf tilmaamu dandeessaa? Akkaataan kamiyyuu ati sammuu kee keessatti tilmaamtu, Rabbiin san irra garmalee guddaa fi oltaâ€™aa dha.

Akkaata kamiyyuu sifaata Rabbiif yoo tilmaamte, sifaata kanniin ilaalchise ati kijibaa taata. Sababni isaas, waaâ€™ee kanaa ilaalchisee beekumsa hin qabdu. Kanaafu, akkaataa sifaataa qalbiin tilmaamu ykn arrabaan dubbachuu ykn qubbiiniin akeekuu irraa of qusachuun dirqama.

Kanaafi, yommuu Imaamu Maalik (rahimahullahu) Aayah tana ilaalchise:

ٱلرَّحۡمَٰنُ عَلَى ٱلۡعَرۡشِ ٱسۡتَوَىٰ ٥

â€œAr-Rahmaan Arshii ol oltaâ€™eâ€• Suuratu Xaahaa 20:5
â€œIstawaan (Oltaâ€™iinsi) akkami?â€• jedhamee yommuu gaafatamu, hanga dafqii irraa coccobuu mataa isaatiin gadi jedhe. Ergasii akkana jedhe, â€œ*Istawaan wanta wallaalame miti, akkaataa isaa wanta sammuun hubachuu hin dandeenyedha, isatti amanuun waajiba (dirqama), waaâ€™ee isaa gaafachuun bidâ€™aadha*.â€•

Kana jechuun hiikni istawaa wanta wallaalame miti. Hiikni isaa ni beekkame. Istawaa jechuu oltaâ€™e jechuudha. Garuu akkaata Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa Arshii ol oltaâ€™e sammuun namaa hubachuu hin dandaâ€™u. Rabbiin Arshii ol oltaâ€™iinsa Isaaf malu akka oltaâ€™e amanuun waajiba. Sababni isaas, Rabbitu Qurâ€™aana keessatti beeksise. Qurâ€™aanatti amanuu jechuun immoo wanta isa keessa jirutti amanuudha. â€œWaaâ€™ee isaa gaafachuun bidâ€™aadhaâ€• kana jechuun â€œRabbiin akkamitti Arshii ol oltaâ€™e?â€• jedhanii gaafachuun bidâ€™aa (wanta haarawa argameedha). Sababni isaas, sahaabonni waaâ€™ee kanaa Nabiyyi hin gaafanne.

Barsiisaan imaamu Maalik kan taâ€™e Rabiâ€™ah irraayis akkana jedhamuun gabaafame jira, â€œIstawaan wanta wallaalame miti, garuu akkam akka taâ€™e sammuun namaa hubachuu hin dandaâ€™u.â€•

Isaan lamaan booda warri beekumsaa miizanaa (madaala) kanaan deemanii jiru. Akkaataan sifaataa sammuun namaa hubachuu kan hin dandeenye fi shariâ€™aa keessatti kan hin dhufne erga taâ€™ee, akkaata (takyiifa) irraa of qabuun dirqama.

Takyiifa gochuu (sifaanni Rabbii akkana akkana jechuu) irraa of eeggadhu, of eeggadhu! Yoo akkana goote bakka nama balleessu keessa seenun boodarra keessaa bahuu hin dandeessu. Yoo sheyxaanni qalbii kee keessatti darbe, waswasaa isaa akka taâ€™e beekun gara Gooftaa keeti dheessi Inni si eegati. Wanta Inni itti si ajaje hojjadhu, Inni si fayyisaati. Rabbiin oltaâ€™aan ni jedha:

وَإِمَّا يَنزَغَنَّكَ مِنَ ٱلشَّيۡطَٰنِ نَزۡغٞ فَٱسۡتَعِذۡ بِٱللَّهِۚ إِنَّهُۥ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ٢٠٠

â€œ**Yoo garagalchaan (hasaasni badaan) sheyxaana irraa sitti dhufe, Rabbitti maganfadhu. Dhugumatti Inni Dhagahaa, Argaadha.**â€• Suuratu Al-Aâ€™araaf 7:200

Kana jechuun yommuu sheyxaanni wanta badaa sitti wasawasuu (hasaasu), hojii gaarii irraa duubatti si harkisuu ykn hojii badaatti si kakaasu, gara Rabbii dheessuun akka si eegu kadhadhu. Inni wanta jettu dhagahaadha. Niyyaa, dadhabinna kee fi hangam gara Isaatti akka dheessitu ni beeka. Yoo dhugaan gara Rabbii dheessun sheyxaana irraa akka si eegu kadhatte, Inni qormaataa fi waswasaa isaatirraa si eega.[3]

Maddi jallinnaa guddaan Khaaliqa makhluuqatti fakkeessu ykn makhluuqa Khaaliqatti fakkeessudha. Imaamu Ibn al-Qayyim ni jedha: â€œHaqiiqaan shirkii- Khaaliqatti waa fakkeessu fi Khaaliqa makhluuqaan wal fakkeessudha. Kuni haqiiqaadhaan fakkeessudha.â€• Ilmaan namaa baayâ€™een isaanii makhluuqa Khaaliqatti fakkeessutti kufan. Mushrikoonni (warroonni Rabbiin waliin waan biraa gabbaran) yommuu amala Rabbiif qofa taâ€™uu wanta gabbaraniif godhan, wanta gabbaran san Khaaliqatti fakkeessan. Haala kanaan, Rabbiin waliin gabbaramaa biraa godhatan. Mushrikni wanta gabbaru san Rabbal-aalamiinan wal fakkeessa. Kanaafi, keeyyanni Qurâ€™aanaa makhluuqa Khaaliqatti fakkeessu garmalee morma. Aayaata irranatti eerre waliin aaya bira haa daballu:

فَلَا تَضْرِبُوا۟ لِلَّهِ ٱلْأَمْثَالَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧٤﴾

â€œ**Rabbiif fakkeenya hin godhinaa. Dhugumatti Rabbiin ni beeka, isin hin beektan.â€•** (Suuratu An-Nahl 16:74)

Kiristaanonni uumama (makhluuqa) Uumaan (Khaaliqaan) wal fakkeessun beekkamu. Kanaafi, jallinna hanga hin jedhamne keessatti taran. Namoonni Guyyaa Qiyaamaatti hin amannes Uumaa uumamaan wal fakkeessu. Beekumsaa fi Dandeetti Rabbii subhaanahu akka beekumsa fi dandeetti ilma namaatti waan ilaalaniif namoonni duâ€™an lamuu hin kaafaman jechuun mormu. Namoonni badii hojjatanis, â€œRabbiin nu hin argu, nu hin dhagahuâ€• jechuun yaada badaa yaadun badii isaanii itti fufu. Dhugumatti, Khaaliqa makhluuqatti fakkeessun ykn makhluuqa Khaaliqatti fakkeessun jallinna hangana hin jedhamnetti nama dabarsa. Akkuma shekhni irranatti jedhe of eegganno, of eeggannoo guddaa barbaachisa.

Qajeelfama Buâ€™uuraa 9ffaa: Tanziih (Qulqullessun) taâ€™axiil irraa bilisa taâ€™uu

Taâ€™axiil jechuun wanta dhugaadhaan mirkanaaâ€™e dhabamsisuudha. â€œTanziih (qulqullessun) taâ€™axiil irraa bilisa taâ€™uuâ€• jechuun wanta Rabbiif hin malle irraa Isa qulqulleessu fi sifaata Inni mirkaneesse dhabamsiisu dhiisudha. Warri fakkeessan (Mushabbihata)- Khaaliqa makluuqaan wal fakkeessu. Warri taâ€™axiila (muâ€™uxxilata) immoo Rabbiin ni qulqulleessina jedhani sifaata Inni mirkaneesse dhabamsiisan. Fakkeenyaf akkana jedhu, â€œRabbiin harka hin qabu, Fuulas hin qabu.â€• Isaan Rabbiin wayittu fakkeessu irraa Isa qulqulleessina jedhanii waan yaadaniif wanta Rabbiin Ofiif mirkaneesse dhabamsiisan. Garuu karaan jidduu galeessa karaa ahlu sunnaati. Karaan isaanii kana:

إِثْبَاتًا بِلَا تَشْبِيهٍ[٤]، وَتَنْزِيهًا بِلَا تَعْطِيلٍ

â€œ**Osoo hin fakkeessin mirkaneessu, osoo hin dhabamsiisin qulqulleessu.**â€•[4] Kana jechuun sifaata Rabbiin Ofiif mirkaneesse fi beeksise osoo wayittu hin fakkeessin ni mirkaneessina. Maqaalee fi sifaata Inni mirkaneesse fi beeksise osoo hin dhabamsiisin wanta Rabbiif hin malle irraa Isa ni qulqulleessina. Aayan armaan gadi yaada armaan olii kana ni mirkaneessiti:

﴿لَيۡسَ كَمِثۡلِهِۦ شَيۡءٞۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡبَصِيرُ ١١﴾

â€œ**Wanti Isa fakkaatu tokkollee hin jiru. Inni Dhagahaa, Argaadha.**â€• Suuratu Ash-Shuura 42:11

Ibsa jalqabaa: Rabbiin ni arga, ni dhagaha. Garuu dhageetti fi argituun Isaa akka dhageetti fi argituu keenyaati miti. Kanaafu, sifaata Rabbiin Ofiif mirkaneesse fi beeksise osoo wayittu hin fakkeessin ni mirkaneessina.

Ibsa lammataa: Rabbiin akka waa hundaa argu, dhagahu beeksisee jira. Akkuma Inni beeksisee Inni waan hundaa ni arga, ni dhagaha jenne ni mirkaneessina, garuu wanta Isaaf hin malle kan akka rafuu, ilma qabaachu fi hanqinna hunda irraa ni qulqulleessina. Kanaafu, maqaalee fi sifaata Inni mirkaneesse fi beeksise osoo hin dhabamsiisin wanta Rabbiif hin malle irraa Isa ni qulqulleessina. Wanti kana kaasnef, namoonni fitnaa barbaadan yeroo garii ummata keessatti bahuun nama dhamaasu. Kanaafu, qajeelfama kana beekun salphatti sharrii isaanii jalaa akka bahan nama gargaara.

Guduunfaa
âž¦Sifaata Rabbii osoo wayittuu hin fakkeessin, akkana akkana jira jedhanii osoo hin dubbatin, haala Rabbiif maluun mirkaneessun karaa nagahaa nama baasudha.
âž¦ Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa waan hundaa ni beeka, ni arga, ni dhagaha. Garuu beekumsi, argituu fi dhageettin Isaa, beekumsa, argituu fi dhageetti uumamtotaatiin wal hin fakkaatan. Haaluma kanaan, sifaanni Isaa biroos amaloota uumamtootin wal hin fakkaatan.
âž¦ Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aala akkamitti waan hundaa akka beeku, arguu fi dhagahu nuti beeku hin dandeenyu. Kanaafu, â€œakkaata Isaaf maluun waan hundaa ni beeka, ni arga, ni dhagahaâ€• jenne ni mirkaneessina.
âž¦Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa waan hundarra guddaadha (Allaahu akbar- Allah is the Greatest).
âž¦Inni Arshii ol oltaâ€™iinsa Isaaf maluu oltaâ€™ee jira. Arshiin guddinnaa fi balâ€™innaan uumama samii caaluu fi samii torbaffaa ol jiruudha. Rabbiin Guddaan Arshii ol jira. Guddinna Isaatirraa kan kaâ€™e, samii hangana balâ€™attu Guyyaa Qiyaama harka mirgaatin maruun, â€œ**Ani Mootiidha, eessa moottonni dachii?**â€• jedha.[5] Rabbiin waan hundarra guddaa fi sifaanni Isaa hundi guutuu erga taâ€™ee maaltu Isa fakkaataa ree? Kanaafu, Inni Tokkicha fakkaataa hin qabneedha.

Kitaabban Wabii:
[1] Taâ€™aliiq alaa Al-Qawaaâ€™idul Muslaa- fuula 80-85, Ibn Useyminii fi Abdurahmaan bin Naasir Al-Barraak
[2] Tafsiir Ibn Kasiir 5/74
[3] Tafsiir saâ€™diyyi-356
[4] Sharih al-aqiidatil Tadmuriyyah -fuula 48-49, Ibn Useymiin
[5] Sahiih Al-Bukhaari 7382, Sahiih Muslim 2787

Date Created
July 22, 2019
Author
admin